

Röportaj

TÜRKİYE’NİN DENİZLERDEKİ POLİTİKASI NE OLMALI? - CİHAT YAYCI

Ranuna İklime Gün (TSBD): Sayın hocam, öncelikle hoş geldiniz, bu röportaja katıldığınız ve bize vakit ayırdığınız için Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi adına çok teşekkür ediyorum. İzninizle ilk sorumu sormak istiyorum.

Uluslararası ilişkiler disiplininde ekseriyetle yabancı düşünürlerin fikirlerine atıf yapıyoruz, fakat şimdi sizin ortaya koyduğunuz ve ilgi çeken doktrininizle başlayabiliriz. Türkiye’nin Denizlerdeki Politikası Ne Olmalı amacıyla şekillenen dokuz maddede özetlediğiniz bu doktrinden kısaca bahseder misiniz?

Cihat Yayı (Emekli Tümamiral, Doç. Dr.): Yayı Doktrini bir deniz doktrini aslında. Türkiye’nin denizlerdeki hak ve menfaatlerinin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesi olarak üç basamakta ortaya koyabiliriz. Birincisi, belirleyeceksin, bizim haklarımız ve menfaatlerimiz ne, sonra bunları koruyacaksınız, sonra da geliştireceksiniz. Türkiye’nin denizlerdeki hak ve menfaatlerini, uluslararası hukuktan, deniz hukukundan yapılageliş teamülünden kaynaklanan haklarımız ve çıkarlarımızı ortaya koymak. Bugüne kadar Türkiye maalesef denizlerdeki hak ve menfaatlerini çok fazla koruyamamış, çünkü bilememiş. Ortaya koyduğu politikalar da bu eksik bilgiler nedeniyle aslında eksik olmuş, tam olmamış. Şimdi tüm mücadele aslında Türkiye’nin deniz hak ve menfaatleri konusundaki eksik bilgiden kaynaklanan politikası nedeniyle bizim rakiplerimiz ya da muhataplarımızın bizim haklarımızı kendilerine devşirmiş olma eğilimden kaynaklanıyor. Şimdi biz haklarımızın farkına varınca onlar tarafından gasbedilen haklarımızı geri alma mücadelesi verdiğimiz için ve onlar da gasbettikleri haklardan vazgeçmek istemedikleri için ortaya çıkıyor bütün mesele aslında. Nerede bizim hakkımız var. İşte Yayı doktrinin özelliği şu: Nerede bizim hakkımız var? Nerede deniz hak ve menfaatlerimiz var? Bizim deniz yetki alanımız nereler, nasıl uluslararası hukuka uygun çizilir? İşte benim bütün yaptığım iş, Türkiye’nin deniz yetki alanı haritasını çıkarmak yani Mavi Vatan haritasını çıkarmak. Mavi Vatan haritasının çıkartılması süreci ve bu haritanın içerisinde kalan deniz alanlarından faydalanma süreci Yayı deniz doktrinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Karadeniz, Marmara Denizi, Adalar Denizi’nde ve Doğu Akdeniz’deki deniz hak ve menfaatlerimizin oluşturulduğu, korunduğu ve geliştirilmesi gereken deniz yetki alanlarımız neresidir diye. Tabii bu çok

boyutlu bir konudur. Sadece güvenlik boyutu yok, ekonomi, sosyal, enerji ve çevre boyutu var. Bunların hepsiyle birlikte deniz hak ve menfaatlerimizi ortaya koyuyoruz. Bu nedenle bir millî doktrindir bu. Yaycı Doktrini millî bir doktrindir; devletin, milletin meselesi onun için her Türk vatandaşının büyük katkısı vardır ve yer alması gerekmektedir.

Gün: “Önce haritayı çizmeli, diplomasiyi yürütmeli diyerek yol haritasını çizdiğiniz, ülkeyi 462 bin km² deniz alanı +780 bin km²'nin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ifade ettiğiniz Mavi Vatan kavramında, her karış toprak ve her karış su vatan suyudur. Mavi Vatan haritası çok ince hesaplama gerektirmekte, çok ince hepimizin aklına aksetmelidir. Vatan toprakla birleşmiştir, vatan suyla da birleşmelidir. Nasıl verilecek bir parça toprağımız yoksa bir damla suyumuz da yoktur” ifadelerini kullandığınız kavram için 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilanı ile özdeşleşip özdeşleşmediği hususuyla ilgili, Mavi Vatan'ın ülkemiz kara suları gibi ifade edildiği yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Konuyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Yaycı: Bu eleştiriyle etimolojik bir tartışmaya sokarak aslında deniz hak ve menfaatlerimizin altını oymaya, zayıflatmaya çalışıyorlar. Etimolojik bir tartışma konusu yapılacak bir yer değil bu. İkincisi şu, hiç kimse kara suları MEB'dir demiyor. Zaten tarifimiz şu, deniz yetki alanları. Şimdi buna karşı çıkan iki tür insan var, birisi hainler diğeri cahiller. Ben hainden ziyade cahili tercih ediyorum. Bunu birtakım siyasi polemik konusu yapmaya çalışıyorlar, yok Osmanlılık yok İhvincilik diye. Böyle bir şey değildir, bu Türk milletinin siyaset üstü bir meselesidir yani bunun siyasetle hiç karıştırılmaması gerekmektedir. Bu devletler hukukunu da bilmemekten kaynaklanan bir durumdur. Vatan kavramı ülke kavramı demek değildir. Uluslararası Hukukta deniz ülkesi demiyorum, Mavi Vatan diyorum, deniz yetki alanı diyorum. Deniz ülkesi elbette kara sularıyla sınırlıdır. Çünkü kara sularında devletin karadaki yetkilerine hemen hemen yakın yetki kullanırız. Gerçi kara sularında zararsız geçiş, transit geçiş gibi bazı haklar vardır. Ama kara ülkesinden o geçişi yapamaz hiçbir unsur, ama deniz ülkesinden yapar. Dolayısıyla, kara sularındaki yetki de tam olarak karadaki yetki gibi değildir. Bu karadaki gibi yetkinin olduğu tek alan iç su rejimidir. Yani, o da nerede Marmara Denizinde, Boğazlarımızdadır, göllerimizde, körfezlerimizdedir, ağız genişliği 2x kara sularından daha dar olan deniz alanlarındadır. Devleti oluşturan üç unsur vardır; birincisi sınırları belli bir kara parçası olacak bunun adına ülke denir. İkincisi, bunun üstünde yaşayan halk niteliği kazanmış insan topluluğuna millet denir, üçüncüsü bunların üzerindeki otorite, kanun

uygulayıcı. İşte bunların hepsi devletler hukukuna göre devleti oluşturur. Mavi ülke değil, Mavi Vatan. O zaman bizim vatanımız Orta Asya dediğimizde, Orta Asya'da egemenlik mi tesis etmeye kalkıyoruz, öyle bir talebimiz mi var? Atalarımız Hazar Denizi çevresini Vatan kılmıştır kendilerine dediğimizde Hazar Denizi çevresinde hak mı ilan ediyoruz ama Türkiye Cumhuriyeti ülkesi dediğimizde hak iddia etmek olur bu. Aradaki fark bu, altını çiziyorum, ne derlerse desinler Türk deniz yetki alanlarıdır bizim ilgi alanımız, ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Mavi Vatan bu demektir. Türk Deniz Yetki alanları içerisinde iç suları, kara suları, bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı, MEB bunların hepsini kapsar. Çeşitli iddialarla bunun altını oymanın manası yoktur. Önceden de Mavi Vatan değil de Mavi Anadolu deniliyordu. Buna ne isim verilirse verilsin ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki alanlarıdır.

Gün: MEB nasıl ilan edilir? Tek başına da bir devlet MEB ilan edebilir mi? Önce ilan edenin mi MEB bölgesi geçerli olur? MEB bölgelerinin çakışması durumunda nasıl bir yol izlenir? Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2003'te Mısır'la, 2007'de Lübnan'la, 2010'da İsrail'le anlaşma imzalamıştır. Lübnan'la yürürlüğe konulmamışsa da Yunanistan'ın Mısır ve Libya ile anlaşma süreci devam etmektedir. Bu süreçte Türkiye hâlâ neden MEB ilan etmemektedir?

Yaycı: İki tür MEB var. Tercih edilen anlaşarak, sadece anlaşmak değil ilan etmek de bir yöntemdir. Biz MEB ilan edelim dediğimizde deniliyor ki biz anlaşmalıyız. Mısır, İsrail seninle anlaşmıyorsa, Lübnan, Suriye senle anlaşmıyorsa bu haklardan vazgeçmeyeceğiz. O zaman ilan edeceğiz, diyeceğiz ki burası benim MEB'dir. Böyle bir şey olmayacağını iddia edenler var. Türkiye böyle oldu bittiyle, emrivakiyle Uluslararası Hukuka aykırı hareket edebilir mi diyorlar? Bunu diyen bizim içimizdeki insanlar ve şuna bakmıyorlar. İki örnek verelim, birincisini kendi iç hukukumuzdan verelim. Karadeniz'de 1986'da MEB ilan ettik. 1982 BMDHS, onun yürürlüğe girişi 1985'i buluyor, 1986'da biz MEB ilan ediyoruz. 1994'e kadar ilgili kıyıdaş devletlerle sekiz sene boyunca anlaşma yapıyoruz. Önce ilan ediyoruz, sonra anlaşma yapıyoruz. Ancak buna karşın o Karadeniz'deydi, onu biz öyle yapmışız ama şimdi öyle değil. O zaman gel, bak bakalım, AB şu an GKRY arkasında duruyor. GKRY 2003 yılında şamil etmiş, Mısır'la anlaşma yapmış daha sonra, 2004 yılında MEB ilan etmiş, dört sene sonra Lübnan'la anlaşma yapmış, yedi sene sonra İsrail'le anlaşma yapmış, bir devletle anlaşma yapmış olmasına rağmen kendisi MEB ilan etmiş daha sonra anlaşmalar yapmış. Türkiye niye yapmasın, GKRY meşru da bizimki gayri meşru mu oluyor? Silahların eşit kullanımı ilkesi vardır hukukta, özel hukukta da böyledir.

Silahları eşitleyeceksin, eşitlemek için senin MEB ilan etmen lazım. Birisi MEB ilan etti, orası artık onun demek değil aslında, üst üste MEB ilan edildi, çakıştı o zaman şöyle olur. BMDHS'yi iki taraf da imzalamışsa, BMDH Mahkemesine gidilir. Biz imzalamadık, bizimle beraber ABD, İsrail de imzalamadı, bir sürü imzalamayan var. Uluslararası Hukuk'ta içtihat yoktur. Bu arenada sesi çok çıkan kazanır, eğer bizim son zamanlarda sesimiz çok çıkmasaydı kaybederdik, bırak kazanmayı en azından kaybetmedik son zamanlarda. Çok geç başladık buna. İki taraftan biri ya da ikisi imzalamamışsa o zaman anlaşacaksın, ya mahkemeye gideceksin. Mahkemeye gittin, mahkemeler içtihat mahkemesi değil ad hoc şeklinde toplanıyor. Bir tane sizin tarafınızdan bir tane karşı taraftan oluyor, bir kişiyi de onlar atıyorlar. Bu durum en az 10-15 yıllık bir kamuoyu, kampanya, lobicilik faaliyeti gerektirir mahkemeye gitmeden önce. Siyasi etki altındaki mahkemelerdir bunlar. Türkiye'nin siyasi lobi faaliyetinin ne kadar güçlü olduğunu takdirlerinize bırakıyorum. Biz Yunanlılar, Rumlarla karşı karşıya geldiğimizde düşün ki Rumlar ve Yunanlılar Türkiye'ye olan meselelerini AB-Türkiye, ABD-Türkiye meselesi haline dönüştürebilmiştir. Siyasi lobi faaliyetleri müthiş güçlü bu grupların. Güçlü durmamız lazım, anlayamıyoruz o zaman gidelim diye bir şey yok. Gittiğin zaman kaybetmeyi göze alacaksın. O nedenle öncelikle silahları eşitlememiz lazım, burası da benim dememiz lazım. Burası benim diyebilmek için önce sınırlarımızı iyi tespit etmemiz lazım. Yanlış bir MEB ilanı geri dönülemez bir hataya neden olur. 2019 yılına kadar bizim bürokratlar ve akademisyenler Türkiye'nin Mısır dışında karşılıklı kıyası olduğunu düşünmüyorlardı, kabul etmiyorlardı bile. Haritaya bile doğru bakamıyorduk, deniz hukukçumuz yok onun için. Akademisyenler, hukukçular Doğu Akdeniz'de çözüm ve harita nasıl olmalı diye bir sempozyumda toplanıyorlar. Onlara bir mesaj attım, hocalarım aranızdan bir kişi bir deniz haritasını önüne koyayım, bir enlem ve boylam vereceğim o noktayı haritada bana gösterin dedim. Denizde 36 42 Kuzey enlemi, 26 38 Doğu boylamını bana gösterin. Haritada daha tek bir noktayı gösteremeyen insanlar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını nasıl olmalıdır diye sempozyum yapıyor. Bizim deniz hukukçularımızın haritayı ezbere bilmesi lazım. Üzerinde koordinat, mevki koymayı, hat çizmeyi çok iyi bilmesi lazım. Bunları bilmeden bir hukukçu konuk olup konuşabiliyor. Deniz hukukçusu çok iyi bir haritacı olmalıdır. Avantajım şu, ben aynı zamanda bir deniz subayım.

Gün: İtalya ve Fransa, Libya konusunda anlaşmazlığa sahipler. Zira İtalya, Libya'da yaşanan istikrarsızlıktan göçmen sorunu ile karşı karşıya kalmakta, ekonomik anlamda olumsuz etkilenmektedir ve bu nokta da Fransa'yı sorumlu tutmaktadır. Fransa ve İtalya, Libya'da enerji

kaynaklarının geleceği konusunda farklı fikirlere sahiplerdir. Fransa aynı zamanda Libya'da yeniden inşa sürecinde etkin olmak istemektedir.

- i. Fransa ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya üzerinde yaşadığı anlaşmazlığı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Her iki ülkenin NATO ülkesi olduğunu da belirterek)

Yaycı: Fransa'nın Doğu Akdeniz'de bir kıyısı yok, Türkiye'ye karşı bu bölgeye geliyor. Ortalığı kızıştırıyor aslında, Türkiye ile kendisi doğrudan dalaşmıyor, Yunanistan'ı öne sürüyor. Doğu Akdeniz'de Fransa'nın MEB alanı, kıta sahanlığı var. Diyor ki Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de birileriyle gerginleştirirsem Türkiye Libya'dan ve Afrika'dan uzaklaşır, enerjisini başka yere yönlendirir. Fransa'nın derdi Türkiye'yi Afrika'dan Libya'dan uzaklaştırmak o nedenle gerginlik olan yer Doğu Akdeniz. Bu bölgede Türkiye'nin karşısındaki rakipleri ne kadar desteklersem Türkiye'nin enerjisini oraya yönlendiririm. Burası olmayabilir, Karadeniz olabilirdi. Azerbaycan-Ermenistan Savaşının çıkma zamanlaması da çok enteresandır bu anlamda. Komplo teorisi üretmeyelim ama zamanlaması manidardır. Türkiye hem Karabağ'da Azerbaycanı destekledi, hem Libya da istikrarı destekledi hem Suriye, Irak ile uğraştı hem Doğu Akdeniz'de bir arada uğraştı. Fransa 500 milyar Euro Afrika'dan gelir elde ediyor her sene ve bunu Libya üzerinden alıyor. Libya onun için çok önemli, Türkiye Afrika'da son 14 senedir müthiş derecede varlık göstermeye başladı. Afrika'da karşılıklı eşitlik anlayışıyla ilişki geliştiriyor; ticaret, güvenlik, enerji bağlamında ilişkilerini efendi köle olarak değil her iki taraf da efendi efendi olarak yürütmektedir. Fransa'nın arka bahçesi olarak gördüğü Batı Afrika ülkeleriyle; Senegal, Cezayir, Tunus gibi bir yerde Türkiye ciddi varlık göstermektedir. Bu sebeple Fransa Türkiye'nin oraya girmesini kesinlikle istemiyor. Cibuti'de Fransız üssü var, kimse bunları söylemiyor. Japonya, Çin'de ABD'nin üssü var kimse bunlara bir şey söylemiyor ancak mevzu Türkiye olunca neden Libya'da olduğu sorgulanmakta. Türkiye Libya'dadır çünkü denizden komşusudur. Antlaşma yapmadık mı? Karadan komşu olmakla denizden komşu olmanın bir farkı yoktur. İtalya ile Fransa, Libya konusunda bir rekabet içerisindedirler ve biraraya gelmesini önlemekte bu rekabet. Libya'da İtalya'nın çok ciddi tarihi menfaatleri vardır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk de Libyalıların yanında İtalyanlara karşı savaştı. Ancak son zamanlarda görüyoruz, İtalyan gazetesi *La Repubblica*'da çıkan yazıda: "Biz eskiden Akdeniz'e Mare Nostrum (bizim denizimiz) derdik. Ancak şimdi Türkler kontrol altına aldı" deniyor. Fransa'ya karşı dengeleme unsuru var ama İtalyanlar da bu durumdan çok memnun değil, İtalya'nın esas amacı Libya'da kendisinin hâkim olması. Gazetede, Libya'da Türkiye ile Rusyayı karşılaştırılmıştır. Türklerin mantığı tavlâ

gibidir çünkü onlar tavlacıdır, Ruslar da iyi satranç oynarlar. Türkler kaleyi zaptederler, taşı alıp orayı kapatırlar. Ruslar da bir zincir oluştururlar ileriye doğru, Libya'dan başlayıp Afrika'nın batısına doğru bir zincir oluşturuyorlar. Türklere Libya'yı konsolide edip kendi kalelerini kuruyorlar, diyor. Bu, Türkiye'nin artık Doğu Akdeniz'de Afrika'da var olduğunun, sömürgeci anlayışa karşı yeni bir anlayış geliştirdiğinin ifadesidir, bu durumun sömürgeci devletleri çok rahatsız ettiğini görüyoruz.

- ii. İtalya, Türkiye'nin Suriye kaynaklı göç akımı benzerini Libya kaynaklı olarak yaşamaktadır. Fransa-İtalya anlaşmazlığına baktığımızda Türkiye'nin İtalya ile Libya ve Doğu Akdeniz'de askerî, ekonomik ve diplomatik bir işbirliği yürütmesi mümkün müdür?

Yaycı: Olabilir. Libya'da sahil güvenlikçilerin eğitimini İtalyanlar yapıyordu, son zamanlarda bu durum Türkiye'ye geçti, İtalyanlar da bu durumdan rahatsızlar ama oradaki göçmen kontrolünü merkezi istikrar bulmuş bir devlet otoritesi tarafından yapılmış olmasını İtalya da ister çünkü bundan en çok onlar muzdariptir. İtalya ile Türkiye bu konuda iş birliği yapabilirler. Ancak, göçmenlerle mücadele, çevre konularında hassasiyet büyük hedeflerin örtülü argümanlarıdır, menfaat birlikteliği. Devletler herkesle her konuda çatışmaz, ortak nokta bulur. Ortak noktalarda asgari müştereklerde birleşirsiniz ve beraber o menfaatleri geliştirirsiniz. Türkiye ile İtalya hatta Fransa dahi yapabilir. Ortak menfaat bulunduktan sonra bir anlaşma noktasına gidilebilir, bu diplomasi işi, ideolojik bakılmamalı, devlet başkanı diğer devlet başkanına ne söylediğine bakılmamalı önemli olan devletlerin ortak menfaatini bulabilmeli. Ancak sen benim menfaatime, haklarıma saygı göstermiyorsan cevabını alırsın. Vererek değil, kazan kazan politikasıyla hareket edilmesi gerekmektedir. Diplomasiye sürekli şans tanımak lazım.

- iii. Libya üzerinde İtalya ile yapılacak bir ortak plan/işbirliği, İtalya aracılığı ile AB nezdinde destek arama ve kamuoyu oluşturma imkânı verebilir mi?

Yaycı: İtalya yaptırımlar konusunda hep bizim yanımızda yer almıştır. İtalyan gazetesi de onu yazıyor Libya önündeki firkateynlerimiz, akaryakıtı zaman zaman İtalyan limanlarından alıyorlar.

Gün: Libya ile yapılan Deniz Yetki Alanı Sınırlandırılması Mutabakatını korumanın tek yolu Libya'ya asker gönderme ve taraf tutarak çatışmalara

dâhil olmak mıdır? Türk askeri, uluslararası veya bölgesel bir işbirliği ile oluşturulan bir barış gücü/tarafsız olarak Libya'da var olabilir miydi?

Yaycı: Türkiye çocuk, kadın, yaşlı demeden herkesin birbirini öldürdüğü, bombaların yağdığı bir ortamda elini taşın altına sokmuştur. Bu ortamı durduran Türkiye'nin hem lojistik hem de danışmanlık desteğidir. Herkes insanların birbirini kıymasını seyrederken oraya müdahil olmuş ve düzeni sağlamıştır. Bugün bir devlet otoritesi varsa siviller ölmüyorsa, onda Türkiye'nin çok büyük bir katkısı vardır. Hiç elini taşın altına sokmamış devletler gelip burada barış gücüne dahil olayım ve seninle de eşit olayım, yok öyle bir şey. Türkiye'nin buna müsaade etmemesi lazım. Türkiye burada bu riski göze aldıysa söz sahibi olmalıdır. Her bakımdan göze alan Türkiye'ye Libya konusunda ambargo bile uygulandı. Kimse de bunu beklememeli asla da öyle bir şey yapılmamalı. Deniz Yetki Alanı Sınırlandırılması anlaşmasını korumak amacıyla asker bulundurma gereği var, askerimiz burada çatışma için değil, danışmanlık lojistik hususlarında. Burada elbette anlaşma yaptığımızı meşru hükümetin Libya'nın tümünde yetkin olabilmesi için destek sağlanmalıydı ve ancak bu şekilde sağlayabilirdik. Türkiye oraya davet edildi, kendisi ben gideyim demedi. Bugün nasıl Rusya'nın Suriye'deki varlığının meşru nedeni Esad yönetiminin çağrısı, ABD'nin Irak'taki varlığı Irak hükümetinin çağrısı olarak kabul ediliyorsa, Afganistan'da NATO güçlerinin daveti gibi Türkiye de Libya'ya davet edildi. Buradaki istikrar Türkiye için çok önemlidir.

Gün: Rusya'nın Libya ve bölgesel ölçekteki varlığı ve politikalarına yönelik değerlendirmeden yola çıkarak Rusya'yı öncelikle Libya'da nereye koyarsınız? Rusya niçin Libya'dadır? Rusya için Doğu Akdeniz'de varlık sebebi dediğiniz başlıklar nelerdir? Rusya için bölgede vazgeçilmez olan hususlar nelerdir? (Lazkiye Hmeymim hava üssü, Tartus deniz üssü, Rus enerji şirketlerinin pay alması vb.)

Yaycı: Rusya için Libya'nın önemi, Doğu Akdeniz ve Afrika ile ilişkilidir. Libya, Rus enerji şirketlerinin yatırım kayıplarının giderilmesi ve Afrika'da nüfuzunu genişletmesi açısından önemlidir. Libya meselesi üzerinden Mısır, Suudi Arabistan ile daha da yakın ortaklıklar elde etmiştir. Libya krizi ve krizin yarattığı göçmen sorunu vb. sorunların çözümü konusunda AB ülkelerinin muhatap almak zorunda kalacağı bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Rusya büyük bir devlet, kara yeryüzünün 1/3'üne sahip ve kendi güvenliklerini sağlamak açısından da Rusya denizaşırı bölgelerde karaülkesi güvenliğini sağlamaya çalışan bir devlet. ABD Irak'ta niye varsa Rusya da Suriye'de, Libya'da bu yüzden var. Maalesef bu emperyal devletlerin eğilimi böyle. Yunanistan nasıl megali ideasından

vazgeçemiyorsa, Rusya da sıcak denizlere inmekten vazgeçemez. Rusya’da kışın buz tutmayan San Petersburg ve Karadeniz vardır. Kışın tek malzeme asırlar boyunca St Petersburg’tan gelmiştir. Asırlar boyunca ikmal yollarının dört mevsim açık bulunmasını istedikleri için sıcak denizlere inme güdüsü vardır. Çünkü diğer denizler donuyor, Karadeniz de Boğazlar yoluyla kontrol ediliyor. Tartus limanını aldılar, üs kurdular, Hmeymım’da hava üssü kurdular. Rusya Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’de ciddi bir levanten havzasında Süveyş Kanalı kontrol edecek yerde konuşlanmış, sabit bir yer temin etmiş durumda. Libya’da varlığı deniz açısından bakılınca ortak denizi kontrol eder, ortak denizi kontrol eden batıyı doğuyu da kontrol eder. Rusya Hafter ile pazarlığında iki deniz üssü almayı garantilemiştir, deniz hava üssü, petrolden pay almayı garantilemiş ve anlaşmıştır. *La Republica*’nın ifade ettiği gibi satranç taşlarının dizilişine benzer şekilde Afrika’nın içerisine doğru strateji izlemektedir. Rusya’nın Libya’da bulunması hakikaten stratejik bir hedefidir. Ortak denizi kontrol etmek, Afrika’ya girişi yapmak, eğer orada bir liman olursa her türlü malını, emtiayı, askerî malzemeyi, sevkiyatı rahatlıkla yapabilir ve akabinde Afrika’nın içerisine de rahatlıkla dağılabilir. Eğer Rusya Libya’da gerçekten bir yer edinirse, ciddi şekilde stratejik bir kırılma olur Batı açısından. Batı ne kadar müdahale eder bunu bilemem ancak burada yanlış şey şu önce birbirlerine kırdırılım sonra buraya hâkim beklentisi var. Fakat Rusya’nın politikasını iyi tanıyorum, Rusya tırnağını geçirdiği yerden kolay kolay çıkmaz ve Libya’ya tırnağını geçirmiştir. Batı, Libya’da iki etkin güç var diyor: Türkler ve Ruslar. Hafter, Pensilvanya’da 20 yıl yetiştirilmiş, sonra da Libya’ya bırakılmıştır. ABD’nin en büyük destekçisi Hafter. Bizim bu oyunları çok iyi görmemiz lazım. Ruslar ile Amerikalılar hiç bir araya gelmez diye bir şey yok bazı noktalarda bir araya gelir bazen ayrılırlar biz onu bilemeyiz. Bolivya’da, Venezuela’da ayrılıp Libya’da, Suriye’de birleşiyorlar. Nasıl Suriye’de PKK/PYD’yi her ikisi destekliyorsa, Hafter’i de Libya’da her ikisi destekliyor. Büyük devletlerde politikalar hızlı değişmez. Türkiye, Suriye’de Libya’da sıkı durmalıdır. Biz ABD tarafına geçerse nasıl olur diye bir şey yok, onlar orada anlaşmışlar öyle görünüyor. Ayrıca, Libya ve Suriye BMGK kararlarına muhtaç ve etkisinde olan ülkeler. Ayrıca BM’nin iki daimi ülkesinden bahsediyoruz. Masadaki görüntü bu ancak sahadaki Türkiye ve Rusya burada etkin o zaman yine diplomasiye müşterek menfaatleri bulma noktasına geliyoruz. Rusya ile Türkiye, Libya’da da müşterek menfaatler bulmak durumunda. Benzerlik açısından söyleyeyim, Karabağ’da Rusya savaşa girmedi ancak Azerbaycan, Ermenistan girdiler bu savaşa Rusya belirli bir noktada geldi, askerini koydu. En büyük kazanan Rusya oldu. ABD, Libya’da hiçbir şeye girmedi ancak şimdi giriyor, Karabağ gibi olmasın sonra buna dikkat etmek lazım.

Gün: GKRY'nin 2019'da Fransa ile imzalamış olduğu Savunma İşbirliği anlaşmasına göre GKRY'deki Mari bölgesinde bulunan Evangelos Florakis deniz üssünü kullanması ve üssün altyapısının geliştirilmesi konusunda Fransa'nın desteği olacağı belirtildi. Yine Fransa, Rum Millî Muhafız Ordusu'nun modernize edilmesine yardımcı olacak ve ortak eğitimlerde, tatbikatlar icra edilecek. Ayrıca Fransız enerji şirketlerinin Akdeniz'deki faaliyetlerinin korunacağı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı Rum yönetimi ile işbirliği yapılacağı belirtildi. Benzer bir anlaşmayı Fransa ve GKRY 2007'de imzalamış ve 2017'de kapsamını genişletmişti. Şubat 2020'de iki taraf ortak olarak üçüncü askerî tatbikatlarını gerçekleştirdiler. GKRY askerî ilişkilerini Fransa ile sınırlı tutmayıp 2014'ten bu yana ikili olarak farklı zamanlarda İsrail ile de ortak tatbikatlar yapmıştır. Ayrıca 2010 yılında ABD ve İsrail tarafından yapılan NOBLE DİNA tatbikatına Yunanistan 2011'de katılırken 2017 yılından itibaren GKRY'de dâhil oldu. Mısır ve Yunanistan arasında 2015'ten itibaren yapılan Medusa serisi tatbikata GKRY 2018'de dâhil olmuş ve sonucusu Medusa-10 tatbikatı Aralık 2020'de gerçekleştirilmiştir. Görüldüğü gibi GKRY bölgede bulunan her bir ülke ile diplomatik ilişkilerinin yanı sıra ikili ve çok taraflı askerî işbirliğine giderek Türkiye'ye karşı müttefik kazanma ve ittifak kurma politikası yürütmektedir. GKRY ve Yunanistan lobi faaliyetini etkin yürütmüştür ki GKRY-ABD ilişkisinde, 1987'den beri devam eden ve ABD tarafından Rum yönetimine karşı konan silah ambargosu kararının 2019 yılında kaldırılması önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz gelişmeleri göz önüne alırsak;

- i. Türkiye Doğu Akdeniz'de askerî ve diplomatik bakımdan yalnızlaşmıştır diyebilir miyiz?

Yaycı: GKRY ile Yunanistan bir aradaydı. Mısır'la şimdi Sisi var diye değil, Mursi döneminde dahi anlaşma yapamadık. İsrail'le bir yakınlaşma durumu söz konusu olabilir çünkü devlet adamlarının söylediklerinden bu algılanıyor. Çünkü devletler pragmatik olmalı, ideolojik, din esaslı olmamalı. O zaman İsrail'in Suudi Arabistan'la anlaşmaması lazımdı, Müslüman ve Hıristiyan nüfuslu devletlerin birbiriyle anlaşmaması, savaşmaması lazımdı. Hem anlaşabiliyor hem de savaşabiliyor. Geçenlerde İsrail'e saydırıyorlar, şimdi konuşuyorlar deniliyor. Diplomasiye sürekli fırsat verilmeli, karşı tarafa taviz değil. Türkiye Doğu Akdeniz'de haklarını müdafaa etmek zorundadır. Burada sorunun temeli GKRY'nin tek başına MEB ilanından kaynaklanmaktadır. Türkiye yalnızlaşmasın derseniz o zaman GKRY'nin ilan ettiği MEB'i mi kabul edeceğiz? Yalnızlaşmak ne demek? GKRY anlaşma yapmış yaparsa yapsın, GKRY dediğiniz nedir ki? Bizim bir vilayetimiz kadar

değil. GKRY'nin sahil güvenlik botu bile doğru dürüst yok MEB ilan ediyor ve bunu diplomasi yoluyla yapıyor. Bizim de diplomasiyi çok kuvvetli bir şekilde kullanmamız lazım. Askerî güç değil. GKRY'nin Yunanistan'ın bizim yanımızda lafı mı olur? Biz ölmekten korkmayan bir milletiz, ne olur en sonunda ölürüz. Asker bulamayan devletlerden, milletlerden bahsediyoruz, bizim yanımızda kıyas kabul edilemez. Önemli olan bizim diplomasi ve hukuku çok daha etkin kullanmamız. Türkiye yalnızlaşmamıştır. Hep gücüyle ayakta durmuş, parçalanmak istenen bir devlet. Türkiye'nin kimseden talebi yokken herkes Türkiye'den bir şey talep ediyor. Yunanistan adaların hepsini, Adalar Denizi'nin bütün kara sularını, anlaşmalara aykırı olarak adaları silahlandırıyor, yalnızlaşmamak için bunları mı yapmak lazım? Yine Yunanistan, Doğu Akdeniz'e kıyası olmadığı halde bölgenin yarısını istiyor. Irak'taki sözde yönetimler, Hakkari'yi, doğuyu istiyor. Ermenistan, Ağrı, Erzurum, Kars'ı istiyor. Biz kimseden bir şey istemiyoruz ama yalnızlaşıyoruz bu laf çok yanlış tedavülden kaldırmak lazım. Türkiye hiç kimseden bir şey talep etmeyen tek devlet olarak yalnızlaşıyor. Diğerlerinin hepsi Türkiye'den talep ediyorlar o yüzden hepsi Türkiye'nin karşısındalar.

- ii. Libya ile yapılan Askerî İşbirliği Anlaşmasının Türkiye için riskler barındırdığını düşünüyor musunuz? Örneğin Libya'daki iç savaşın bölgesel vekalet savaşına evrilme riski görüyor musunuz?

Yayıncı: Askerî işbirliği anlaşması cephede savaşmak için değil, danışmanlık ve lojistik destek için. Zaten vekalet savaşına evrilmişti. BAE, Rusya, Yunanistan bile uçaklarla malzeme getiriyordu. Afrika'dan asker topluyorlar. Zaten evrilmişti, şu an durdu, inşallah durmaya devam eder.

- iii: Bugün Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin karşısında bir blok oluşmuş durumdadır. Bunun en önemli göstergesi, Türkiye'nin içerisinde yer almadığı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'dur diyebiliriz. Dolayısıyla Türkiye karşısında oluşan bloğu lehine çevirmek için ne yapmalıdır?

Yayıncı: Türkiye burada çok kuvvetli bir duruş sergilemelidir, illaki biz Gaz Forumuna girmeliyiz diye bir şey yok. Gaz Forumunu gazı çıkarıp, fiyat belirleyip satmak için kurdular. Türkiye'nin öngördüğü MEB'den gaz çıkartamayacak, boru hattı geçiremeyecek. Gaz Forumu kurmuşlar, Türkiye'yi almamışlar, almasınlar ne olacak yani. Bunları gözümüzde büyütüyoruz. Gaz Forumu dediğin şeyin binası, bütçesi yok. Teorik bir oluşum şu anda, ilk önce çıkar da dünya pazarına sat da görelim. Somut bir alt yapısı etkisi yok, Gaz Forumuna giremedik, karşımızda oluşturuldu diye

düşünmemek gerek, hiç muhatap almamak daha iyidir. Türkiye şartlarını yerine getirirse Gaz Forumuna alırmış. Kimi alıyorsun foruma, git Mozambik'i al demek lazım. Türkiye'nin bu Gaz Forumuna girme müracaatını bile kabul etmiyorum. Asla asla olmaması lazım. İçimizde de çok konuşulan konu bu. Türkiye karşıtı organizasyon değil mi bu, Filistin'in burada gruplaşmasına yazıklar olsun.

iv: Türkiye, Libya konusunda taraf tutmak yerine, tarafsız ve danışılan ülke konumunda hareket edebilir miydi? Ankara tarafların görüşmeye, danışmaya geldiği çözüm merkezi olabilir miydi? Bu, Mısır'la olan ilişkimize yansır mıydı? Ortadoğu ile olan ilişkilerimizi nasıl etkilerdi?

Yaycı: Meşruyet çok önemli bir kavramdır. Meşru yönetim, BM'nin kurduğu ve tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH). BM'nin tanımadığı bir hükümetin yanında durmak gayri meşru bir hareket olurdu. Libya hükümeti Türkiye'den destek talep etti. Destek vermeyip her iki tarafa da eşit yaklaşıyorum deseydik teorik olarak meşru ile gayrimeşruyu bir tutmuş olurduk. Devlet ile devlet karşı grubu bir tutmuş olurduk. Türkiye'ye yakışmaz bu durum. Haftere de dedi, onlara da meşru hükümete destek olun diye çağrıda bulundu. Biz iki tarafa eşit olsaydık herkes birbirini kıracaktı. Türkiye doğru yerde durdu, meşru hükümetin yanında durdu.

Gün: Rusya'nın Suriye krizi sürecinde Tartus ve Lazkiye'de deniz ve hava üssü kabiliyetlerini geliştirmesi ABD'nin Doğu Akdeniz ve Ege'de varlığını arttırmasına neden olmuş, Türkiye-Rusya yakınlaşması ve Türkiye'nin S-400 alımı nedeniyle bölge de Türkiye'ye alternatif olacak arayışlara yönelmiştir. Artan Rus etkisiyle beraber ABD, Yunanistan ile ikili askerî tatbikat ve askerî anlaşmalar yapmıştır. 2019'un sonunda Yunanistan ile ABD 1990 yılında imzalanan Karşılıklı Savunma İşbirliği Anlaşmasını güncelleyen bir protokol imzalamıştır ve anlaşma Yunanistan'ın Larissa, Stefanovikio ve Aleksandropolis'teki (Dedeağaç) askerî üs ve tesislerinin ABD ve NATO ile ortak askerî kullanımının artırılmasını içermektedir. Ayrıca anlaşma çerçevesinde Girit Adası'nın Suda Körfezi'ndeki Amerikan deniz üssündeki altyapı ve diğer imkânlarının ortak kullanımı da geliştirilmesini ve özellikle İsrail ile birlikte Doğu Akdeniz'i kontrol edecek radar üssü haline getirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca ABD Larissa'da bulunan üssü İHA'lar için kullanmaya devam etmektedir. Bu durumda;

ABD'nin Yunanistan'daki askerî varlığı, Doğu Akdeniz, Kuzey Ege'deki çıkarlarına yönelik artan tehdit algılaması ile yakından bağlantılı olmakla birlikte ABD-Türkiye gerginliği Yunanistan'ın uluslararası platformlarda

daha fazla destek bulmasına neden olduğu çıkarımında bulunabilir miyiz? Türkiye'nin Doğu Akdeniz'le beraber Ege konusunda uluslararası platformlarda yalnız kaldığını ifade etmek sizce ne kadar doğrudur?

Yaycı: Yunanistan her zaman Türkiye karşıtı platformlarda yer almıştır. Yunanistan'ın Türkiye'ye tarih boyunca en ufak bir faydası olmamıştır. Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi -BAU DEGS'de de yayınladık, yeni bir firkateyn yapıyorlar, ismini de Costantinopole koyuyorlar. Bunların hâlâ barışçı olduklarını kim düşünüp megalı ideanın geçerli olmadığını kim söyleyebilir? Yunanistan elbette ABD-Türkiye gerginliğinden ziyadesiyle yararlanıyor. Bazı devletler Türkiye karşıtlıklarından dolayı Yunanistan'ın yanında yer alıyorlar. Yunan politikalarını destekledikleri, Yunanistan'ı sevdiğileri için değil. 1919-22 yılları arasında Batı devletleri Yunanistan'ı destekledi. Büyük devletler ordusu olmayan yenilmiş Yunanistan'ın yanında yer alarak toprak kazandırdılar. ABD'nin, Türkiye'nin çevreleme politikası değil, Rusya'yı çevrelemek istiyorlar. Bu arada Türkiye Rusya yakınlaşması var deniliyor, bir taşla iki kuş vuruluyor. Yunan milletvekilleri açıklama yaptı, biz aslında bu diplomasi işini öğreniyoruz. Adaların silahlandırılması konusunu, EGAYDAAK (Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar) konusunu, çok dikkatli dile getirdik, 20 dilde yayın yaptık. "Biz Yunanlılar adalar konusunu dostlarımıza anlatmakta zayıf kaldık", diyorlar Türkler çok aktifler bu konularda deniliyor. Türkiye artık Kamu Diplomasisi yaparak dünya kamuoyuna aktarma ihtiyacını iyice anlamış durumda. Onun için Türkiye yalnız değil. Türkiye haklılığını şu anda duyurabiliyor. Eskisinden daha iyiyiz.

Gün: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mevcut tavrının ve yürüttüğü politikanın giderek daha fazla kuvvet kullanmak zorunda kalmasına neden olduğu ve Türkiye'nin bu politika yerine oyun kurucu aktör, arabulucu, tarafsız bir politika uygulaması gerektiği ifade edilmektedir. Türkiye'nin bu anlamda herhangi bir gruptan yana politika belirlemeden, salt ulusal çıkarlarını ve uluslararası hukuk normlarını gözetken ve işbirliğine önem veren bir diplomasi dili geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu tespit ve önerileri göz önüne alarak;

- i. Türkiye'nin yumuşak gücünün Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'da zarar gördüğünü söyleyebilir miyiz?

Yaycı: Hiç siyasete, iç politikaya girmem, siyaset üstü bakarım. Türkiye yumuşak gücünü de sert gücünü de (daha kullanmadı) birazcık sertleştirilmiş gücün en etkin şekilde kullanıldığını görüyoruz, Stratfor'un kurucusu George

Friedman'ın 2009 yılında yayınladığı kitapta 2050 yılındaki Türkiye'nin etki alanı haritası yer alıyor. Bazıları Türkiye burayı işgal mı ediyor diyor, ama "etki alanı" olarak belirtilmiş. Örneğin ABD'nin etki alanında Güney Kore var, değil mi? Türkiye'nin de Ortadoğu, Balkanlar Kuzey Afrika var. Türkiye yumuşak gücünü çok iyi kullanan bir devlet. Somali'de insani yardım, hastane, okul, devlet tesislerini inşa ediyor, Libya'da hastaneler inşa ediyor, halkı koruyor. 4,5 milyon sığınmacıya boğazından keserek ev sahipliği yapıyor, Arakan'daki Müslümanlara yardım ediyor. Irak'ta, Sudan'da, Yemen'de birçok yerde insanlara alt yapının oluşturulmasına, Bosna'da, Arnavutlukta, Makedonya'da Kosova'da yardımlar veriyor. Eskiden Türkiye'nin adını yerini bilen çok azdır, kim yönetir hiç bilmezlerdi. Ancak şu anda tüm dünya durdu. Bu 1923'ten bu yana bir Cumhuriyet birikimi sonucudur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının kurduğu bu devletin şu anda ulaştığı noktayı gösterir. Türkiye'nin yumuşak gücünün ne kadar kuvvetli olduğunu görüyoruz ki Türkiye'yi baskılayıp yaptırım uygulamaya kalkıyorlar. Ülkemiz kendi kabuğuna çekilmiş olsaydı, böyle şeylerle hiç kimse ilgilenmezdi. Türkiye kimseyle savaşmadı ki, niçin yaptırım uygulayıp, ambargo koyuyorsunuz? Demek ki bu bölgede varlık gösterdiği için.

- ii:** Türkiye bir çözüm merkezi olabilir mi? Türkiye'nin oyun kurucu aktör olma imkân ve kabiliyeti şu an için zamanın ruhuna uygun olarak var mıdır?

Yaycı: Batıda bazıları Türkiye'yi bölgesel bir oyun bozucu olarak tarif ediyor. Bence Türkiye küresel bir oyun bozucu, bölgesel bir oyun kurucudur. Rusya, ABD ve Fransa'nın Libya'daki küresel oyununu bozup kendi oyununu kurmuştur. Katar'da küresel oyunu bozmuş, bölgesel oyun kurmuştur. Katar Emiri, Katar'ın başında olmasını sadece Türkiye'ye borçludur. Biz onlara uçak dolusu yiyecek gönderdik. Suudi Arabistan, Katar yarımadasının karayla bağlantısını kesmek için kanal açıyordu, ada yapıyordu. Karabağ'da, Suriye'de, Irak'ın kuzeyinde küresel oyunu Türkiye bozup oyununu kurmuştur.

Gün: Kasım 2019'da açık kaynaklara düşen haberlerde, Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının bakım, onarım ve ikmal desteğinin sağlanması için Gazimağusa'ya deniz üssü kurma çalışmalarının yapıldığı haberleri vardı. Bu deniz üssü ile ilgili olarak değerlendirmeniz nedir? Buradan Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya'daki askerî varlığı ve geleceği hakkında ne diyebiliriz? Türkiye'nin Doğu Akdeniz de atmış olduğu bu adımlar salt askerî olarak devam etmeli mi yoksa uluslararası ve bölgesel işbirliğini önceleyen, müttefik kazanmayı hedefleyen politikalar mı üretilmelidir?

Yaycı: Türkiye'nin genel politikası, bölgesel sahiplik politikasına (regional ownership) göre hareket etmek üstüne kuruludur. Yani bölgedeki devletlerin bölgeye sahip çıkmasını esas kılar, bölge dışı aktörlerin bölgeye müdahil olmasını istemez, istememelidir. Karadeniz'de de, Akdeniz'de de politikası budur. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de ne işi var? Dolayısıyla Türkiye bölgesel işbirliğinden yanadır. Ancak Türkiye elini taşın altına sokmuş, hiçbir emek sarfetmeyenle eşit olmaz ki. Adalet, adil olmak ve eşit olmak ayrı şey. Biz adil olmaktan yanayız, eşit davranırsanız adil olmazsınız. Türkiye dolayısıyla bu bölgede bölgesel işbirliğinden ve sahiplik ilkesinden yanadır. Bölge dışı aktörlerin bölgeye dahil olması ve ortalığı karıştırmamasından rahatsızdır.

Gazimağusa'da bir deniz komutanlığı basit anlamda vardır. Türkiye deniz üssü geliştirme çalışması yürütüyor. KKTC'deki son seçimlerden sonra iki devlette çözüm ön plana çıkmış durumdadır. Yöneticilerin açıklamalarından bu ortaya çıkıyor. Bölgenin stratejik önemini dikkate aldığımızda, KKTC'nin varlığının desteklenmesi, güvenliğinin sağlanması açısından Türkiye'nin bu bölgede "egemen statülü bir deniz üssü" sahibi olması önemlidir.

Gün: Hocam, mevcut UMH, günün birinde bundan sonra yolumuzu biz çizeceğiz, teşekkür ederiz derse, Türkiye burada kalmaya devam edebilecek mi?

Yaycı: Bu bir diplomasi meselesi, görüşmelerle konuşulması lazım, askerî işbirliği anlaşmasında fesih durumunun ne olacağına bakmak lazım. Sanıyorum tek taraflı fesih yok bu anlaşmada, karşılıklı anlaşmayla olacağı için. Ama Türkiye barışçıl amaçlarla UMH'yi desteklemek için orada. Türkiye olmazsa UMH de olmaz.

Gün: Türkiye niçin 28 doğu boylamının batısına geçemiyor? TPAO'nın arama ruhsatına rağmen Türkiye neden orada NAVTEX ilan edemiyor?

Yaycı: 28 doğu boylamının batısı için ruhsat henüz ilan edilmedi. 30 Mayıs 2020'de ruhsat için ihaleye çıkıldı, 30 Ağustos 2020'de ihale sonuçlanmış olması lazım. TPAO'ya ruhsat verilmiş olması lazım ve ruhsat sahalının ilan edilmiş olması lazım. Türkiye neden ilan etmiyor, neden bu kadar geciktirdi ben de anlamış değilim. Çünkü deniz yetki alanına, MEB ya da kıta sahanlığına sahip olduğunuzu göstermeniz için oradaki yetkileri kullanmanız gerekir, orada askerî birlik bulundurmak kıta sahanlığının, MEB'in size ait olduğunu asla göstermez. Çin gemileri gelir, 28 doğu boylamının batısında eğitim yapıyorlar ancak burası Çin'in MEB'i olduğunu

göstermez. MEB, kıta sahanlığı olduğunu göstermek için sismik araştırma, sondaj faaliyeti ya da balıkçılık faaliyeti yapmak gerekir ya da rüzgar enerjisinden tesisleri kullanmak gerekir. Bunları kullanmadan oraların bize ait olduğunu gösteremeyiz. Bize ait olduğunu fiilen göstermek için burada ruhsat sahalarını ilan edip bilfiil çalışma yapmak gerekir. Bunun da bir an önce yapılmasında büyük fayda var diye düşünüyorum. Devlet yönetmek zor iş, çok boyutlu dengeleme gerekir, biz sadece deniz yetki alanı açısından bakıyoruz. Devleti yönetenler herhalde bunu hesaplıyorlar.

Gün: Montrö Boğazlar Sözleşmesinde Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin Karadeniz'de kalış süreleri 21 gün ile sınırlıdır. Ancak zaman zaman ABD'nin buna uymadığı ve süre aşımına neden olduğu gündeme gelmektedir. Bu nedenle;

- i. ABD önümüzdeki süreçte Montrö konusunu tartışmaya açacak hamlelerde bulunur mu? Bu konuda öngörünüz / değerlendirmeniz nedir?

Yaycı: Süre aşımı ve tonaj sınırlandırılmasına dair şu ana kadar bir bilgi yok. Sadece Türkiye'nin değil, Montrö'yü imzalayan ülkelerin sorumluluğunda olur. Türkiye'nin sorumluluğu geniş geçişlere göz kulak olmak şeklindedir. Geçiş yapacak ülkeler kıyıdaş olup olmamaya göre deklarasyonda bulunurlar. Bu deklarasyonlar imzacı devletlere gönderilir. Şu ana kadar hiçbir imzacı devletin bu tonaj uygun değil diye bir itirazı yok. Bir defa sözlü bir uyarı yapıldı ancak gemi tonajının belirlenen sınırın altında olduğu ve Montrö'yü delmediği ortaya çıktı.

ABD ve Batılı devletlerin 21 gün süre ve tonaj sınırlamasını sıkı sıkıya kullandığı ve zorladığı bir imajı var. Fakat aslında durum öyle değil. Yıllık %20-25 kontenjan kullanıp %75-80 kullanmıyorlar. Onun için ABD veya başka devletlerin Montrö yüzünden Karadenizi kullanmıyoruz, kullanamıyoruz gibi ifadeleri çok mesnetsiz, art niyetli. Önce sen sonuna kadar kullan sonra gel dersiniz.

- ii: ABD, Romanya ve Bulgaristan'ı NATO'ya girmesi konusunda teşvik etmiş ve süreç her iki ülkenin de NATO üyesi olması ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Romanya-Deveselu'da NATO füze savunma sisteminin kara konuşlu radar ve hava savunma füzelerinin aktif olarak bulunduğunu göz önüne alarak bu iki ülkenin, akademik çevrelerinde, askerî ve siyasi elitleri arasında, kamuoyunda Montrö'nün değiştirilmesi yönünde bir beyan veya çalışma/tartışma var mıdır? Eğer böyle bir ihtimal varsa Türkiye

nasıl bir yol haritası çizmeli, hangi askerî ve politik adımları atmalıdır?

Yaycı: Montrö kaldırılrsa ne olur, iki sene önce imzacı devletler müracaat edebilirler, şu ana kadar müracaat eden yok. Günümüzde Türkiye ne 1936'nın Türkiye'si ne de deniz hukuku 1936'nın deniz hukuku. Aslında Montrö sözleşmesiyle Türkiye diğer devletlere fedakârlık yapmakta, hükümdarlık haklarından fedakârlık yapmaktadır. Montrö Sözleşmesi'ne tabi olan yerler; Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi'dir. Çanakkale ve İstanbul Boğazı ulusal boğazdır, uluslararası değil. Uluslararası boğaz olması için bir uluslararası suyu başka bir uluslararası suya bağlaması lazım. Ulusal boğaz ise uluslararası bir suyu ulusal bir suya ya da ulusal bir suyu ulusal bir suya bağlar. Çanakkale ve İstanbul Boğazı, Karadeniz ve Adalar Denizi'ni, iç su olan Marmara Denizi'ne bağlar. Montrö Boğazlar Sözleşmesi kalkarsa o zaman iç su rejimi uygulanır. İçsuyu da kara ülkesindeki yetkisi kadar tamamını kullanabilir. İsteddiğini istediği şartta geçirir, istemediğini geçirmez. O zaman Montrö Sözleşmesi'nin sağladığı haklardan kimse istifade edemez. Bedava geçiyorlar. Halbuki bir de altın frank meselesi var. Ücretlendirmenin altın franka göre yapılması durumunda Türkiye'nin en az 2,5-3 milyar dolar gelir elde etmesi lazım. Montrö Sözleşmesi Lahika 1 hükümlerine göre de altın frank alınması lazım.

Gün: Şu anda Ege Denizi olarak adlandırılan bölgenin aslında Adalar Denizi olarak adlandırılması gerektiğinden bahsettiniz. Anadolu Selçuklular ve Osmanlı Adalar Denizi demiş, Atatürk ise Adalar Denizi'ni Akdeniz'in parçası olarak nitelendirmiştir. Fakat 1942'de Ege Adaları olarak adlandırılmıştır. Adalar Denizi'nde bir sorun olmadığını Yunanistan'ın talepleri olduğunu ifade ettiniz aynı zamanda. "Lozan Antlaşması'nın 16. maddesine göre diğer adalar belirtilmemiş gözüküyor. 152 ada ve adacık grubunun aidiyeti belli değildir. Aidiyeti devredilmediyse halef biziz" ifadesini kullandınız. Fakat, Şükrü Bey'in 1936'da adalara tabela yerleştirilmesine kadar Türkiye Cumhuriyet'inde adalara dair yapılan politika olmamış, ilk girişim olarak da kayıtlara geçmiştir. 1996'da ilk kez hukuki ve akademik olarak Kardak Kayalıkları çalışılmalarına başlanmıştır. Bu kadar sahipsiz ada, adacık, kayalık varken diplomaside aktif bir yol izleyemeyip politika üretmediğimizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yaycı: Lozan'ın 6, 12, 13, 15 ve 16. Maddeleri, 1947 Paris Barış Antlaşmasında 14. ve 43. Maddeleri çerçevesinde 152 grup Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) ile ilgili maddeler. En önemli sorunumuz deniz hukuku uzmanımızın olmaması, ikincisi biz sadece antlaşma metinlerini okuyoruz.

Halbuki antlaşma metinlerini anlamak için yazım sürecindeki antlaşma konferanslarının tutanaklarını da iyi okumak gerekmektedir. Kardak Kayalıkları değil, Kardak Adalıkları demek gerekir. Çünkü Çin'deki Spratly adaları Çin denizinde ayağımızı koyamayacağınız resiflerdir. Fakat ada olarak adlandırılıyor. Biz 40 dönümlük adaya kayalık diyoruz, bu anlayışı değiştirmemiz lazım. Türkiye'nin öncelikle 152 ada, adacık, kayalık grubu hangileridir resmi ağızdan açıklanması lazım ki müzakere gücü elde edilsin. Adaların ismini açıkladık, o zaman buraya çıkmamız gerekir diye bir şey yok. İsimleri açıklamamamızın bize faydası değil zararı var. Bize müzakere gücü kazandırır. Diplomatik ve hukuki açıdan o kadar çok yapılacak iş var ki; tartışmaya açılması, kaynaklarının gösterilmesi, antlaşmaların yapılması, incelenmesi var. Konu çözümlenmeden Adalar Denizi'nde hiçbir şey yapılamaz. Trakya'nın yarısı kadar kara suyu yüz ölçümü olan çok büyük yerlerden bahsediyoruz. Diplomatik ve hukuki açıdan isimlerinin açıklanması ve birtakım modellerin oluşturulması lazım. Gemilerin nasıl geçecekleri, demirleme yapıp yapmayacakları, hangi uçakların bu bölgenin üzerinden nasıl geçeceklerinin belirlenmesi gerekir.

Gün: Polonya envanterindeki S-200 stratejik SAM füze sistemleri ve Mig-29 savaş uçakları gibi Rusya yapımı savunma sistemlerine hâlâ sahiptir. GKRY'de konuşlandırmak üzere S-300'ler alınmıştır. Ancak Türkiye'nin itirazlarıyla belirli bir zamanda kullanılabilmek adına Girit'e konuşlandırıldı. Ayrıca Girit'te, Yunanistan'da NATO'ya ait NONFI hava sahası var. Hatta buradaki tatbikatlarda S-300'ler kullanılmıştır. Türkiye de bu örneklerden bahsedip Girit Modelini ortaya atmıştır. Türkiye için de Girit Modeli S-400'ler için mümkün müdür?

Yaycı: Her devletin hava savunmaya ihtiyacı olduğu gibi Türkiye'nin de hava savunma sistemine ihtiyacı vardır. Hava savunma sistemini mutlaka kullanmalıdır. Bu Türkiye'nin beka meselesidir, başkası tarafından pazarlık konusu yapılmasını anlamış değilim.

Gün: Önümüzdeki ay Türkiye'ye bir ekibin gelmesi bekleniyor, Türkiye'nin S-400 alımının devam etmesi durumunda CAATSA (ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası) yaptırımlarına ek yaptırım gelebileceği konuşuluyor. CAATSA'nın doğrudan etkileri olduğu gibi dolaylı etkileri de olması beklenmektedir. Türkiye dışarıdan aldığı know-how tasarımı, danışmanlık, uzmanlıkla kendisini geliştirmeye devam etmektedir. Üçüncü taraflar, ABD'den uyarı gelsin ya da gelmesin Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır takınabilirler, örtülü ambargolar, bürokratik gecikmeler olabileceği tartışılmakta. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz, ekstra CAATSA yaptırımları yahut üçüncü taraftan zımnî yaptırım gelebilir mi?

Yaycı: S-400'leri çöpe atmadığımız sürece yaptırım gelecek gibi gözüküyor. CAATSA yaptırımlarının etkili olmadıklarını düşündüklerini, test edileceklerini, mevcut yaptırımlar etkili değilse de diğer yaptırımları uygulamaya geçireceklerine dair bir basın açıklaması var daha hükümet kurulmadan. Bunu başından beri söylüyorum. Bu yaptırımlarla karşılaşabiliriz, reel olmak lazım CAATSA yaptırımları maalesef dünyada serseri devlet saydıkları devletlere yapılmakta çoğunlukla. Türkiye'nin de bu devletler içerisinde olması müttefik devlet anlayışıyla olamaz. Bunun üçüncü taraflara etkisi var. ABD bu yaptırımı uygulayınca, başkaları uygulamazsa onları da cezalandırıyor, bugüne kadar görüldü. İran mesela başımızda. BM kararı gibi ben yaptırım uyguluyorsam sen de uygulayacaksın diyor. Türkiye yaptırımlara karşı hazır olmalı. Yaptırımları ortadan kaldırmak için ne yapmak lazım. S-400'leri çöpe atmak lazım. Ne demek bu. Bu benim millî güvenliğim, iç işim ben bağımsız bir devletim. Diğer devletlerde Rus yapımı saydığımız malzeme varken onlara ses çıkarma Türkiye'ye gelince ses çıkar. S-300'ü olan ve Ruslarla bunları modernize eden Yunanistan bile Türkiye'ye S-400'ler için laf söyleyebiliyor düşünebiliyor musunuz? Ödün vererek, devlet olma niteliğini kaybederek bu yaptırımlardan kurtulmak Türkiye'ye yakışmaz. Bir de günlük hesaplarla asırlık geri kazanılamaz kayıplara neden olmamak lazım. Dik durmak lazım. Anne babalar çocukları için her türlü fedakârlığı yapıyorlar. Bu nesil de gelecek nesiller için bu fedakârlığa katlanmalı. İstiklâl Harbinde şehitlerimizi vermeseydik bu topraklarda oturamazdık, o zaman biz de şöyle mi diyelim: Biz savaşmayalım, bizim kanımız canımız gitmesin mi diyelim. O zaman şehit olan atalarımızın yüzüne nasıl bakacağız diğer dünyada. Bazı şeylerde boyun eğmemek lazımdır.

Gün: Türkiye Cumhuriyeti ve Türk halkı denizci bir devlet ve millet midir? Devlet denizci iken halk denizci değil midir ya da halk denizci iken devlet denizci değil midir? Bu soruyu karşılaştırmalı olarak cevaplayacak olursak İngiltere halk ve devlet bürokrasisi denizcidir diyebilir ama aynı tespiti Türkiye ve Rusya için yapabilir miyiz?

Yaycı: Ada devleti olan İngiltere'de yetiştirilme tarzı da denizle iç içedir. Küçük bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen denizci bir millet, denizciliği sayesinde dünyayı yönetebilmiş olan bir devlet. Denizci devletler halkıyla beraber denizci olurlar. Büyük devlet olmanın şartı denizci devlet olmaktan geçer. Denizci olmayan hiçbir devlet büyük devlet olamamıştır. Türkler de ne kadar denizci oldularsa o kadar büyümüşler, ne kadar denizlerden uzaklaştılsa o kadar küçülmüşlerdir. Osmanlı Devleti de Büyük Selçuklu da böyle olmuştur. Tarihi olarak köklerimizde denizcilik vardır. Bugün atalarımızı denizci olarak görmüyorsak çok büyük hata yaparız. Anadolu'ya

girdikten sonra tersaneler, donanmalar yapan anlayış varken, Osmanlı Devleti'nde Akdeniz donanması, Hint donanması, Süveyş donanması, Basra donanması, tersaneleri varken, nehirlerdeki ince donanmalar varken denizci olarak görmemek büyük bir hata olur. İskitler, Akalar, Prototürkler denizci değil dersek büyük bir hata olur. Yunanlılar Kuzey Okyanusu'na İskit Okyanusu diyor. Endülüs'ü kuranlar, Umman'ı fetheden Selçuklu sultanlarının denizci olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Akdeniz'e Karaman Denizi adını koyduran Karamanoğlu Beyliği'nin denizci olmadığını söylemek doğru değildir. Rodosu fetheden Kanuni Sultan Süleyman'ın denizci olmadığını söylemek mümkün değildir. Ne kadar denizlere yakın olursanız, devletiniz büyüyor, ne kadar uzaklaşırsanız küçülüyor. Çünkü deniz ekonomik ve güvenlik açısından çok önemli. Rusya da donanmasıyla büyüdüğü zaman, nasıl Karadeniz kıyılarından büyüyor. St Petersburg'tan gemilerini çıkarıyor, tüm Atlantik okyanusunu, Akdeniz'i geçerek Adalar Denizi'ne geliyor, Navarin'de, Çeşme'de Türk donanmasını yakarak Karadeniz'e giriş yapıp hâkimiyet oluşturuyor. ABD filmlerinde mutlaka bir sahneye uçak gemisi sıkıştırırlar. Çünkü bu bir güç göstergesidir. O nedenle Türkiye'nin bir uçak gemisine sahip olması, Türkiye'nin güçlü, denizci bir devlet olduğunun güç aktarım kabiliyetine sahip olmasının göstergesi olacaktır. Güç aktarım kabiliyetine sahip olması için, mazlum milletlere yardım edebilmesi için, dünya istikrar, barış ve güvenliğine etki edebilmesi, katkı sunabilmesi için uçak gemisine sahip olması elzemdir.

Gün: Sayın hocam, tüm bu gelişmelerle ilgili eklemek istediğiniz hususlar var mı?

Yaycı: Türkiye Cumhuriyeti devleti gerçekten büyük bir devlettir ve ciddi bir mücadele yapmakta, kabuklarını yırtmakta, zorluklarla karşılaşmaktadır. Biz kurudukça sulanan, uzadıkça budanan bir ağaç olmayı kabul edersek onların gözünde, ne bu yaptırımlarla karşı karşıya kalırız ne de başka bir şeyle karşı karşıya kalırız. ABD, Rusya, Fransa bugün sömürgecilik düzenleri bozulduğu için Türkiye'ye karşı çıkıyorlar, yayılma deniyor. Afrika'daki işlerine ise de "hak" deniliyor. Sabırla, fedakârlık yapmayı göze alınca bugünler geçecektir. 10 yıl sabredelim sonra bugünler geçecek ve Türkiye'yi kimse tutamayacak. Türkiye zaten millî güç unsurlarını kullanmaya çalışıyor. Hırvatistan'da Braç Adasında pansiyonda kaldım, dizilerden öğrendiği Türkçe ile konuşuyor. Norveç'te Türkiye aleyhine kampanyalar yapılıyor. Türkiye gerçekten büyüyor biz bunu içinde olduğumuz için görmüyoruz. Bu Cumhuriyetin birikimidir.

Gün: Hocam son sorum gençlerle ilgili olacak. Tecrübeniz ve engin bilgi birikiminizle gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Yaycı: Türk gençliği damarlarında Türk kanı aktığını ve o asil kanın kendilerine güç verdiğini bilecek, kesinlikle umutsuzluğa kapılmayacak. Türkler, tarihin kadim milletlerindedir. Ancak Türk milleti anlayışımız ırkçı değil, Atatürkçüdür. Atatürk'ün tarif ettiği Türk milleti, Türkiye Cumhuriyetini kuran ahaliye Türk Milleti denir diyor; ırk, soy, din değil. Asil kan derken Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ahalinin damarlarından akan asil kandan bahsediyoruz.

Ben yaptım diyebilecek kadar özgün eserler, fikirler üretmelerini bekliyorum, çok önemli bir şey, başkalarından alıntı değil. Senin de başta sorduğun gibi başkalarının fikirlerinden istifade ediyoruz, hâlbuki biz sürekli fikir üretmeli, özgün bakış açıları geliştirmeliyiz. Gerçekten mesnetli, bilimsel, hukuki, akademik dayanağı olan akılcı fikirler üretmeli, tezler geliştirmeliyiz. Türk milleti çok büyük bir millettir çok da büyük bir devlet olacaktır.

Ahlak, dürüstlük, iman, bayrak, devlet sevgisi, millet sevgisi eksik olmaması lazım. Bunlar çok önemlidir. İman gücü çok önemlidir. Her milletin mukaddesatı vardır, bu mukaddesat çok önemlidir, biz mukaddesatımıza saygılı olmalıyız.

Gün: Hocam verdiğiniz bilgiler, aktardığınız tecrübeler için Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi adına çok teşekkür ediyorum.